Повістка

I

Не то що на наше село, а на цілу славну Буковину коли найшовся такий хороший парубок, як той Тодір Дугай, або краща дівчина, як тої старої удови Гребенихи дочка Олена, то я вже не хочу називатись своїм іменем, але брехачем. А що Тодірко з Оленочкою собі кохались — то своєю дорогою йде. Да як же їм і не кохатись, коли сусіди собі да ще й близькі були. А то сусідам лиш кохатись, бо так панотчик наш православний у церкві навчають. Чи як кажете?

Зрештою, як вони там кохалися,— чи дуже, чи так лиш,— не мені се розбирати. Але то знаю ретельно, що Тодірко з Оленою не могли якось удатись. Тодір був парубок тихонький, звичайний, щирий, ув одно лиш б думках да в гадках. Олена знов — дівчина жартовлива, обмівна, нестановита, як той метеличок вліті. Задуману зроду-віку ніхто її не бачив. Отакі се були коханки — Тодірко з Оленою.

* * *

А стара Гребениха багачка була: фудульна, обрахована, з масним язиком, як-то кажуть. Свічку до церкови не понесла, часточку не дала, мисочку не поклала, а проте лице своє перед людьми так знала обмити, що то! Вона все була "бідниця": у неї бджоли не роїли, ні корівки скороми не давали, ні з овечок вовниці не встригла,— вона зовсім "безталанна" була. А тут нищечком так і сміється з дурних людей, що її, було, жалують.

Лиш одна душа на світі мала у неї і ласку, й пошанівок: стара баба Ція, що зерном ворожила да в звіздах смотрила. І днюють, і ночують, було, вкупі, да по цілих ночах вистоять, порозплітані, в садку, лічачи да

викликаючи ясні зорі. Ще й не вечоріло гаразд, а Ція сидить собі вже при каганці на печі да зерном розсуває; Гребениха коло неї.

— А що там паде, любко?

— Хіба я вам коли правду не сказала, зазулько? — каже ворожка.— У серці колач, на порозі колач, в хаті гість, а се у мене — старости, любко. Лиш осьде, з лівої руки,— трохи, жаль, але то нічого — минеться. А отсе — зять багатий, з-під сонця: і колач, і радость,— і борзо, бо плоту нема. Як не буде сеї осені весілля, то в лице мені наплюй!

— Се ж у мене ще дівчина молода,— каже Гребениха,— а мушу віддати, щоби вже того Дугаїшиного раз позбутись... Учепився, тітко, дівчини, як реп’ях кожуха,— ні суди боже!

— А дівчина ж? — питає ворожка.

— Дівчина й гадки не має. Я кажу до неї: "Коли хоч, то йди за Тодора,— я тобі не спираю". А вона: "Мамо,— каже,— коли ж бо він такий тихий! Я б, за ним бувши, знудилась".

— Любка моя! — рекла ворожка.

— А тут бесід по селу вже повно! — журиться Гребениха.— Знаєш, жоно добра, що я гадаю учинити?

— Кажіть, ластівочко!

— Хочу віддати свою Олену за Угринчукового Митра. Я вже й з старою зговорила...

— А відтак же?

— Завтра свататиме.

Се ворожці — вода на лотоки.

— Дай, боже, таке чути! — каже.— Я вже вам давно хотіла те казати, та не сміла. Я, любко, дуже несмілива зроду!..

— А що отсе тутки паде? — питає Гребениха, справивши пальцем на купочку зерна.

— Та отсе, кришечко... се — гріб. Але з лівої руки — то чужий... Да ще до того й бідний — ні мисочки коло него!

* * *

Доки ворожка ворожила — а надворі зорешливо да тихо. Нічого не чути, тілько Дністер гуде та соловейко свище. А в садку, під вишнею, що білим цвітом так і припала, стоїть Тодір з Оленою. Тодір плаче. Олена скубе вишневу квіточку в шматочки.

— Я згублюся,— каже Тодір.

— Який-бо ти незвичайний, Тодоре! — каже Олена,— Нащо собі такі гадки до серця приводити, коли я тебе люблю!

— Ув одно каже, що любить, а за другого йде! — дорік парубок гірко.

— Або так не буває,— каже Олена сміючись,— що хоч повінчані, а з другими кохаються?..

Тодір подивився пильно, покрутив головою та й пішов. Дівчині й "добраніч" не сказав.

— Іди, коли нерозумний! — промовила вдовина дочка згорда.

Махнула рукою та й пішла в хату.

II

У старої Гребенихи в хаті вінок плетуть да бояр збирають. А Тодор ходить собі понад Дністер та в сопілку грає. Грає, а дрібні сльози так ного й обливають! Заток сопілку за пояс та й заспівав:

Ой засвіти, місяченьку,

Да й ти, зоре ясна!

Ой в лузі, в лузі,

У лузі пшениця —

Там дівчина прекрасна!

Пшениченьку дожинає,

Все вгору та поглядає:

Ой чи високо,

Ой чи далеко

Сивий сокіл підлітає?

Літає ж він да літає,

В кватирочку зазирає:

"Ой сію руту,

Ой сію руту,-

Ой подай, душко, руку!"

"Рада ж би я ручку дати —

Не зволяє стара мати.

Ой взяла мати

Нелюба до хати —

Годі рученьку дати!"

"Ой відсунься, дівча любе,

Да відсунься від нелюба:

Зайду я з луга

Да заб'ю нелюба —

Да як того голуба!"

"Ой чи заб’єш, чи не заб'єш,

А серденьку тугу завдаш.

Сідай на коня,

Виїжджай із двора —

Ти не мій, я не твоя!"

...Ой їду ж я до Дунаю —

Да став же я да гадаю:

Ой гаю, гаю,

Ти, тихий Дунаю,-

Я тонути в тобі маю!

Да за марну причину —

За невірну дівчину!

Ой гаю, гаю,

Ти, тихий Дунаю,

Що я в тобі потопаю!..

Пішов домів. А дома молодший брат уже дожидає.

— А ви де були, бадічку?

— Проходжався; або що таке?

— Да нічо, бадічку; Олена приходила кликати вас у бояри.

Тодір нічого на се не відповів,— пішов у хату.

Стара Дугаїха сиділа за кроснами, ткала сукно. Да як поглянула на Тодора — аж човник з рук упав.

— Синку мій, а тобі що?

— А що ж би? — каже.— Нічого.

— Таже ти почорнів, як та головня!

— Так вам видиться, мамо,— я однакий.

Стара далі ткала, а син пішов у комору на весілля збиратись. Ще й братика молодшого покликав, щоб йому поміг.

* * *

За дві години Тодір був убраний, готовий. Черевики на нім брижовані, волоські; ногавиці білі; сорочка рантухова, золотим хірем да мирсою вишивана; пояс браний, боянський; за поясом ширинка; на шиї хустка шовкова; на голові кресаня — в самих павах да в Йорданах волоських, що на цілій Буковині такої, мабуть, не було.

Вийшов з комори. Кучерики русо-золоті, пишно зачесані, повились по головці, засіяли, мов золото. Він підійшов до ненечки своєї старої, став, дивився на неї довго, відтак поцілував її в долонь та й уклонився низенько.

— Ненько,— каже,— благословіть!

— А куди, синку,— питає стара,— на весілля?

— На весілля,— каже.

— Божа тебе мати благослови, душко! Да не барися дуже — я сама в хаті.

— Ба я, може, й забарюся, ненечко...

— Нічого, синку, нічого. Лиш не тужи так дуже. Не судилося, душко, — що ж робити?

Він тогді сплакав. А братик молодший, Василько, як не кинеться йому поза шию!

— Бадічку,— каже,— братику мій дорогий! Куди ви отсе йдете?

— На весілля, Васильку.

— А мені все здається, що я вас більше не побачу! Тодірку, бадічку, братчику мій рідний!..

Тодір поцілував хлопця в чоло, перехрестив, пригорнув до серця.

— Васильку,— каже,— я забарюсь — не лишай неньку!

Уклонився та й пішов.

* * *

Пливе Дністер — тихий, як той руський народ, широкий, як його думка, глибокий, як його рани. По тім боці Галичина — по сім Буковина.

Вечір був тихий. В Хрешатицькім монастирі дзвонили на вечірню. Місяць сходив поволі; зійшов, засвітив, засіяв — цілу Буковину золотом поволік. Соловейко співав у лузі.

А в лузі стоїть зелений явір; обняв молоду калину, пригорнув до себе. Стара верба нахилилась над ними, знай, та ненька рідна над своїми діточками. Дівина здоймила золоті та пахучі свої кити д горі; коло неї постелився зелений барвінок — пригорнувсь-притулився, задумався. Пишна черемшина вимахує білими своїми вітами, знай, та багацька донька писаними рукавами, а кучерявий дуб стоїть да сміється,— мабуть, до тої фіялочки, що йому на корені зацвіла. Високими да широкими дністровими берегами постелились шовкові трави молоденькі, а по них ходить парубок хороший-прехороший,— ходить да в сопілку грає. Се був Тодір.

Грав він довго: раз весело, що аж серце тріскало, а відтак знов сумно, тужливо. На березі стояв білий камінь. Він сів собі на тім камені, поклав кресак да сопілку біля себе на мураву, склонив голову на руки, задумався. А з села чути було музику, що грала у Олени на весіллі.

"Що сей світ, що його віра, що його любов, що його доля? Світ — дністрова хвиля, віра — отой шум, що на камені сперся, любов..."

Не доказав...

Другої днини найшли тільки кресаню на березі да сопілку.